

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 5

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 1084 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-mayda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Uy-joy qurilishi madaniyati, uning o'ziga xos xususiyatlari va tamoyillari.....	14
Davletov Islambek Xalikovich, Zikrullayev Valixon G'aybullayev o'g'li	
Hududlar investitsiya muhitini oshirish muammolari.....	20
Akbarov Bekmurod Miryakubovich	
Qoraqalpog'iston Respublikasi ellikqal'a tumanida turizm klasterini joriy qilish mexanizmi.....	26
Norchayev Asatullo Norbo'tayevich	
Small Business and Private Entrepreneurship is the Priority Direction of Our Country's Economy.....	34
Tulagan Tukhtaraliev, G'aniev Muhammadjon Xalilovich	
Resurs soliqlarini soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish.....	35
Tursunova Zulayxo Abdujobir qizi	
O'zbekistonda muqobil energiya manbalaridan foydalanish elektrotexnika sanoati rivojlanishining istiqboli sifatida.....	38
Uraimjonov Azizbek Raxmonjon o'g'li	
Oliy ta'limning raqobatbardoshligini ta'minlashda ta'lim sifatining mohiyati va asosiy tamoyillari (O'zbekiston misolida).....	44
Egamon Sevinchbek Maxsud o'g'li	
Financial Mechanisms of Supporting Textile Products Export.....	50
Gaybullayeva Gulbaxor Maxmudovna, Yakubova Ugiloy Mamasoliyevna	
O'zbekiston Respublikasida hududlarni mutanosib barqaror rivojlantirish masalalari va yechimlari.....	53
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida ayollar biznesini shakllantirish yo'llari.....	58
Ibodullayeva Malohat Sirojiddin qizi	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligini rivojlantirishning xorijiy tajribasi.....	61
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Turizm sohasi rivojlanishining istiqbollari.....	65
Ergashev Rahmatulla Xidirovich, Jabborova Zuhra Abdig'ani qizi	
Jahonda kabel bozorini rivojlantirish xususiyatlari va tendensiyalari.....	72
Uralov Olimjon Mahammadjonovich	
Namangan viloyatida yoshlarning iqtisodiy faolligi ko'rsatkichlari dinamikasini tahlil qilish.....	76
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
Turizm sohasiga malakali kadrlar tayyorlashdagi muammolar va ularning yechimlari borasida tavsiyalar.....	81
A. I. Raxmatov	
Трансформация внешнеторговых связей Республики Узбекистана.....	87
Ахмедова (Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи	
Korxonalarda investitsiyalarni moliyalashtirish manbalari va usullarining tahlili.....	92
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Turizmning mohiyati xususida nazariy yondoshuvlar va ularning tahlili.....	98
R. I. Pardayev	
Katta hajmga ega bo'lgan maxsus qurtxonalarda boqilayotgan ipak qurtlariga harorat va namlikni ta'siri.....	105
Raxmanova Xurinisho Egamovna	
Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishda mahalliy soliqlar va soliqdan tashqari tushumlarning ahamiyati.....	109
Rajjaboyeva Dildora Zakirovna	
Banklarda stress-test asosida ESG-risklarni baholash.....	114
Nilufar Sharipova	
Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarish tizimini joriy etishning ahamiyati.....	118
Karimov Shamsiddin Akram o'g'li	
Qimmatli qog'ozlarni qiymatini baholash usullari va modellari.....	126
Botirxo'ja Aziza Faxmuddin qizi	
Sanoat ishlab chiqarishda diversifikatsiyaning nazariy asoslari.....	131
Davronbek Sharibjonovich Raximov	
Mamlakatimizda innovatsiyalarni moliyalashtirishning amaldagi holati tahlili.....	137
Aminov Farrux Farxadovich	

Raqamli iqtisodiyotda moliyaviy hisobot tahlilini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	142
G. J. Jumayeva	
Qurilish sohasida logistika tizimlariga zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlanganlarning amaliy jihatlari....	145
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida inson kapitalini boshqarishdagi muammolar	151
Nematova Shaxlo Egamberdiyevna	
Aholi daromdlari va omonatlarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	153
Xakimov Zohid Norbo'tayevich	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonini intellektuallashtirish algoritmini yaratish.....	162
Zoirov O'lmas Erkin o'g'li	
Mintaqa iqtisodiyotida investitsiya faoliyatini moliyalashtirish samaradorligini baholash	168
Chilmatova Dilnoza Abdurahimovna	
Возможности внедрения и развития исламских банковских продуктов в рынок Узбекистана.....	172
Иноятowa Камoла Фуркатовна	
Davlat xizmatchisi faoliyatida ijtimoiy javobgarlikning o'rni	176
X. X. Ikramov	
Korporativ boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari	180
Abdug'aniyev Muhammadamin Abdug'affor o'g'li	
Hududiy kambag'allik chegaralarini aniqlashning ahamiyati (Qashqadaryo viloyati misolida).....	186
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Alisher Yunusaliyevich Safarov	
Kichik biznesga mahalliy investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanishda franshizaning roli	193
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich	
Tijorat banklarida marketing strategiyalaridan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari.....	197
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich	
Davlat sherikchilik asosida maktab va maktabgacha ta'lim moliyashtirishligini o'ziga xos xususiyatligi.....	202
Boltaboev Murodbek Aybekovich	
Moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish davr talabi	207
X. I. Boyev	
Banklarda chakana kreditlash turlari va ularni raqamli transformatsiya qilishning zarurligi	211
Axmedova Dilrabo Kurbondurdi qizi	
Rasmiy ish bilan bandlik – aholining munosib turmush darajasini ta'minlash demak.....	220
Farhod Bagibekovich Xalimbetov	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i uchun qo'llaniladigan soliq imtiyozlarining amaldagi holati va tahlili.....	224
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Автомобильная промышленности развитых стран: становление, развитие, пути совершенствования.....	231
Назарова Раъно Рустамовна, Абдухамидова Мафтуна Турсуналт кизи	
Влияние цифровизации на внешнеэкономическую деятельность	236
Шермаматова Ирода Ойбековна, Тиллаев Хуршиджон Сулаймон ўгли	
ИИ в банковском бизнесе: ключ к конкурентной привлекательности	242
Фаттахова Муниса Абдухамитовна	
Tijorat banklari kapitalining iqtisodiy mazmuni va uning tarkibi	247
Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li	
Особенности банковского кредитования и факторы препятствующие финансово-кредитной поддержке субъектов сферы туристических услуг.....	252
Розоков Мухаммадазиз Мансурович	
Factoring Operations in Banks.....	257
Boykabilova Iroda, Davronova Dilnoza Damirovna	
Moliyaviy sektordagi aksiyadorlik jamiyatlarining korporativ strategiyasini shakllantirishda risklarni bartaraf etish.....	261
Jaxongirov Rustam Jaxongirovich, Xo'jamurodov Asqarjon Jalolovich	
O'zbekistonning jozibador investitsiya muhitini yaratishda huquqiy asoslarni yanada takomillashtirishning ilmiy va amaliy zaruriyati	268
Oybek Elmuratov	
Qurilish materiallarini ishlab chiqarish korxonalarning boshqarish tizimini takomillashtirish.....	272
Uzakova Umida Ruzievna	

Tashkent Economy – Locomotive of the Country's Economy	278
Akramova Aziza Abduvohidovna, Maqsudov Bunyod Abdusamadovich	
O'zbekiston Respublikasida ishbilarmonlik turizmining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari	282
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Difuza Ilhomovna	
Mintaqalar iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashda investitsiyalardan samarali foydalanish mezonlari va ularni hisoblash usullari	288
Norqobilov Nusrat Norsaitovich	
Marketing strategiyasi: raqobatchilik sharoitida tadbirkorlik faoliyatini yuritishning rivojlantirilishi	292
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna, Matrizayeva Dilaram Yusubayevna	
Mahalliy budjetlar mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlashning eng asosiy istiqbolli yo'nalishi	299
S. Y. Ismoilova	
Atrof-muhitga zararsiz, tabiiy tarkibli korroziya ingibitorlari turlarini tahlil qilish	304
Qurbonova Firuza Solexovna	
Oliy ta'lim muassasalarida xarajatlar smetalari ijrosi hisobini yuritish tartibi	310
AbdulAziz Norqo'chqorov Ziyadullayevich	
Tijorat banklarining investitsion faoliyati samaradorligi va uni rivojlantirish yo'llari	316
Olimova Nodira Xamrakovna	
Baholangan majburiyatlar hisobini takomillashtirish	328
Ochilov Farxodjon Shavkatjon o'g'li	
Qurilish-pudrat tashkilotlarida auditorlik tekshiruvda faoliyat uzluksizligini baholash	335
Tulovov Erkinjon To'liqin o'g'li	
Основные направления развития инвестиционной деятельности предприятий	339
Махкамова Надира Саидмуратовна	
Milliy statistika axborot tizimlarining funksional jihatlari va o'ziga xos xususiyatlarining tahlili	344
Otajonova Gulhayo Maqsud qizi	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini boshqarish axborot tizimini modellashtirish	349
Xudoyorov Laziz Niyozovich, Ergashova Nargiza Boboxonovna	
Mamlakatimizda aksiz to'lanadigan tovarlarni soliqqa tortish usullari	355
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
Iqtisodiy rivojlanish sharoitida investitsiya loyihalarini jalb qilgan mablag'lar orqali moliyalashtirishning zarurligi	361
Amonova Dilafro'z O'tkurovna	
To'lov tashkilotlarini tashkil etishda xatarlarni boshqarish	366
Axmedov Miraziz Alisherovich	
Korxonada inson kapitalini rivojlantirish tizimi va konsepsiyasini takomillashtirish imkoniyatlari	371
Hamrokulov M. O.	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida kichik sanoat zonalari faoliyatining zarurligi va iqtisodiy-huquqiy maqomi	379
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillayevich	
Bank tizimida marketing faoliyati orqali yangi innovatsion xizmatlarni joriy etishning zamonaviy holati	383
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich	
Экономическая сущность инновационной деятельности в банковском секторе	392
Шадиева Дилдора Хамидовна	
Yengil sanoat taraqqiyotining xitoy tajribasi va undan o'zbekistonda foydalanish imkoniyatlari	396
Jumaniyazova Feruza Rajabovna	
Tut parvonasi zararkunandasining biologik tarqalishi va zararini oldini olish choralari	406
Oybek Toshtemirovich Karimov	
Ijtimoiy adolat va ayollar huquqlari: kasbiy kamsitish	410
Iminova Nargizaxon Akramovna	
Ishsizlik nafaqalari tayinlash va xalqaro tajriba	416
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	
Takroriy ekinlar urug'ini to'g'ridan-to'g'ri nol ishlov berish orqali ekadigan qurilmaga tushadigan yuklamaning nazariy tadqiqoti	422
Abdullayev Baxodirjon Valijon o'g'li	
Banklarida jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish tizimining roli	426
Abdullayeva Dildora Qudratovna	

Biologik aktivlar hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartari asosida tashkil etishning uslubiy jihatlari	429
Adxamov Samariddin	
Barqaror iqtisodiy o'sishga erishishda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarning ahamiyati.....	434
Asqarova Mavluda Turabovna, Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Ilmiy-innovatsion iqtisodiyotda suv xo'jaligini rivojlantirish muammolari, yechimlar va natijalar: fundamental asosda.....	439
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritishning milliy va xalqaro standartlari.....	445
Maxamadaliyeva MahliyoXon Maxamadmurod qizi	
Tijorat banklari aktivlari va ularni samarali boshqarish nazariy asoslari	452
Masharipov Maxmud Bekturdiyevich	
Tijorat banklarning moliyaviy faoliyatida yuzaga keladigan xavf-xatar va uning mohiyati	457
Rashidov Raximjon Iskandarovich, Abduraxmonov Anvar Akbar o'g'li	
Kichik sanoat zonalarini barpo etish va rivojlantirish omillari va hozirgi holatining tahlili	463
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
Moliyaviy menejment tizimi samaradorligini oshirishda raqamli marketing strategiyasidan foydalanish	470
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
O'zbekiston Respublikasi moliyaviy tizimida byudjetdan tashqari jamg'armalarning ahamiyati va o'rni	477
Babanazarova Gulzar Ziautdinovna, Ajibayeva Rauiya Maxsudovna	
Aholi daromadlarini oshirishda asalarichilikning o'rni	483
Xudayarova Zuxra Yuldashevna	
Цифровые и традиционные методы сбора информации в маркетинговых исследованиях: сравнительный анализ	486
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Tijorat banklari faoliyatida iqtisodiy risklar va ularni nazariy asoslari.....	494
Burxonov Asliddin Asqar o'g'li	
Biznes tuzilmalarini diversifikatsiya qilish modellari va usullari hamda innovatsion rivojlanish strategiyalarining qiyosiy tavsifi.....	501
Matyoqubova Dilfuza Olimboyevna	
Тенденции развития пищевой промышленности Узбекистана.....	507
Назарова Раъно Рустамовна, Нигматуллаева Гульчехра Нуруллаевна	
Soliq-bojxona siyosatining dolzarb masalalari va ularni takomillashtirish yo'nalishlari.....	513
Usmonov Kaxramonjon Akbaraliyevich	
Статистический анализ факторов, влияющих на бренд молока и молочных продуктов в Узбекистане	517
Холдарова Фариза Тухтабаевна	
Правовое регулирование рынка цифровых активов и криптовалют.....	523
Якубова Ш. Ш., Рашидов Рахимжон Искандарович	
Efficiency of Internal Audit Service and Report Improvement: Control of Sanatorium-Wellness Institution	532
Shafkarov Fahriddin Khudaiberdievich	
Development of Digital TV Services in the Conditions of Digitalization of the Economy.....	538
Farhad Karimov	
Kichik biznes faoliyatida muhim muvaffaqiyat omillarini belgilashning ahamiyati va ularni baholash.....	542
Kabulova Nurgo'zal Umirbek qizi	
Barqaror iqtisodiy o'sishni ekonometrik tadqiq etish	545
Muminova Maxbuba Abduvafoyevna	
Korxonaning moliyaviy-xo'jalik faoliyati ko'rsatkichlarini baholash.....	552
Musurmonova Mahbuba Omonovna	
Tadbirkorlik subyektlari tashqi savdo faoliyatini ichki tartibga solishni takomillashtirishning ayrim jihatlari..	556
To'rayev Nurbek Muxammadovich	
Temir yo'l transportida xizmat ko'rsatish jarayonini rivojlantirishning retseptiv tahlili	561
Raxmonov G'ayrat Ismatulloyevich	
Strategik boshqaruv hisobi va uning uslubiyotini takomillashtirish masalalari.....	566
Sharipova Shoxida Abdinabiyevna	
O'zbekiston Respublikasida "yashil" iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlashning iqtisodiy mexanizmlari.....	571
Shodmonov Ruslan G'olib o'g'li	
Institutsional investorlar faoliyatini tashkil etishning kontseptual jihatlari	578
Sultanov Maxmud Axmedovich	

Tijorat banklari foydasini soliqqa tortishning ayrim me'yoriy-huquqiy asoslari.....	582
Turanov M. Sh.	
O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining rivojlanishida tijorat banklarining o'rni.....	590
Zubaydullayeva Zulayxo Karimovna, Kaxarova Dildora Erkinovna	
O'zbekistonda tayyor kiyimlar bozori ko'lamini oshirishda marketing strategiyalarining samaradorligi.....	600
Urazov Mansur Musurmanovich	
Yevropaga barqaror eksport va qishloq xo'jaligida yashil rivojlanish uchun Mosh bozori strategiyalarining ta'sirini baholash.....	603
Valiyeva Aziza Anvar qizi	
Rangli tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonlarini paralellashtirish.....	609
Xidirova Barchinoy Ilxomovna	
Korxonalarda ishchi personal ehtiyojlarini motivatsiyaga ta'siri.....	614
Aripov Oybek Abdullayevich, Axmedov Muzaffar Shokirjonovich	
Цифровые и традиционные методы сбора информации в маркетинговых исследованиях: сравнительный анализ.....	619
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	627
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Positioning Textile Products in Competitive Strategy.....	630
Икрамова Нодира Бурхон кизи	
Sanoatni tarkibiy o'zgarishlar asosida maqbullashtirish va samaradorlik ko'rsatkichlarini prognozlash.....	635
Kasimov Azamat Abduraimovich	
O'zbekiston Respublikasi budjetini shakllanishida egri soliqlarni undirishning fiskal samaradorligi.....	642
Abdulxayeva Shahnoza Muxammadiyevna	
To'qimachilik klasterlari eksport salohiyatini boshqarish masalalari.....	649
Mamasoliyev G'ayratbek Maxamadyusupovich	
Влияние плодородности почвы на урожайность хлопчатника в хлопково-текстильных кластерах Республики Каракалпакстан.....	654
Сагиева Молдир Оразбай кизи	
Оценка категории вейпов среди курильщиков электронных сигарет Узбекистана.....	659
С. М. Мирзалиев, М. О. Куролов, Г. К. Абдурахманова, Джуди Сметана, Крисси Льюис	
Jahon kabel bozorini tatbiq etish va rivojlantirish xususiyatlari.....	672
Uralov Olimjon Maxammadjonovich	
Moliyaviy hisobotlar va ularni tuzish va auditorlik tekshiruvdan o'tkazishning uslubiy jihatlarini rivojlantirish.....	677
Nomozova Qumri Isoyevna, Abdinazarov Samijon Abbos o'g'li, Jabbarov Azamat Murodullayevich, Boymurodov To'liqin Azamatovich	
Digital Transformation Implementation Directions and Instrument Analysis.....	684
Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
Understanding Financial Indicators and Their Strategic Utilization: Insights from Global Practices and Uzbekistan's Experience.....	688
Astanova Zarnigor Obid qizi, Tukhtabaev Jamshid Sharafetdinovich, Jurayev Xurshid Mamatkulovich, Ismatova Kamola Obid qizi	
Turizm xizmatlari eksportida zamonaviy texnologiyalar orqali xizmatlar sifatini oshirishning ahamiyati.....	694
Bakhromov Akmal Abduvahid o'g'li	
Sanoat korxonalarida personal mehnatini tashkil etishni optimallashtirish yo'llari.....	699
Dilovarxo'jayeva Dilnozaxon Shavkatxo'ja qizi, Rustamova Dilnoza Jamshid qizi, Axtamova Parizod Oybek qizi, Nuritdinova Maftuna Jahongirovna	
O'zbekiston Respublikasida pul-kredit siyosati instrumentlaridan foydalanish amaliyotini takomillashtirish..	705
Kaxarova Dilnoza Shavkatovna	
Bojxona faoliyatini transformatsiyalashda innovatsion boshqaruvni takomillashtirishga oid nazariy qarashlar.....	711
Ro'ziboyev Muhiddin Xushnudovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida aholining tadbirkorlik faolligini oshirish tendensiyalari.....	714
Xudayarova Maftuna Shavkatovna	
O'zbekiston qishloq xo'jaligini rivojlantirishda xorijiy va mahalliy investitsiyalarning o'rni.....	721
Yusupov Komaliddin Baxtiyor o'g'li	

Факторы успеха в управлении инвестициями промышленных предприятий	725
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Issues of minimizing risks related to mortgage lending of commercial banks of the republic of Uzbekistan	730
Kulliev Istam Yangimurodovich	
O'zbekiston Respublikasida nomoddiy aktivlar hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari talablari asosida tashkil etish xususiyatlari	739
Pardayeva Zulfizar Alimovna	
Tijorat banklari faoliyatida risklarni pasaytirish yo'llari.....	744
Toymuxamedov Ibroxim Rixsiboyevich	
Investitsiyalar – moliyaviy barqarorlik kafolati.....	750
Xaydarov Nizamiddin Xamrayevich	
Современные подходы к управлению системой заработной платы и льгот в условиях рыночной экономики	755
Дониерова Фотимабону Алишер кизи	
Atrof-muhit muhofazasida xulq-atvor iqtisodiyotining roli	763
Djalilov Farxod Abduganiyevich	
Eco-Paths of Uzbekistan: How Corporate Social Responsibility in Tree Planting and Transport Infrastructure is Paving the Way For Sustainable Futures.....	767
Oybekov Shohjahon Akmal o'g'li, Alfira Sofia, Yangiboyev Sirojiddin Jo'ramurodovich	
Oliy ta'lim xizmatlar bozorida raqamli marketingning ahamiyati.....	775
Ruziyeva Shaxlo Raupovna	
Sanoatning kon-geologiya korxonalari iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash xususiyatlari.....	780
Xotamov Javohir Abdusharop o'g'li	
Qishloq xo'jaligi agrotexnologiyalarni tijorat banklari orqali kreditlash yo'llari	785
Isakov J. Ya.	
Savdo korxonalarini rivojlantirishda tijorat banklarining ahamiyati va ularni takomillashtirish istiqbollari.....	792
Aktamov Abduvali Abdug'ani o'g'li	
Ekologik muammolar va "yashil" iqtisodiyot.....	798
Axunova Shohista Nomanjanovna, Maxkamova S. Sh.	
Rivojlangan mamlakatlar tajribasida umidsiz soliqlar qarzini hisobdan chiqarish tartiblari va uni amaliyotda qo'llash masalalari.....	802
G'aybullayev Abdunabi Abduvohid o'g'li, Usubjanov Shavkat Sidiqjanovich, Abdulazizov Baxodirjon Muhammadzohid o'g'li	
Qishloq xo'jaligida qiymat yaratish zanjirini raqamli texnologiyalarni qo'llash asosida takomillashtirish	806
Iroda Turdibayevna Kudratova	
Soliq hisobi va tahlilini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari.....	812
Jumayev Umid Nazarovich, Xo'jayev Sadridin Mamatmurotovich, Gapparov Zokirjon Bozorovich	
Biznesni raqamlashtirishning iqtisodiy mazmuni va biznes transformatsiyasining nazariy asoslari.....	816
Mamajonov Fayzullo Abdusamatovich	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari	820
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotning ahamiyati va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri.....	828
Maxmudaliyeva Manzuraxon Raxmon qizi	
Globalshuv sharoitida iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash masalalari	831
Qo'ziyev Shodiyor Qilichboy o'g'li, Xakimov Javohir Hamza o'g'li, Turganbaev Nursultan Bayram o'g'li, Masharipov Rasulbek Jo'rabekovich, Xasanov Ruslan Raxmatovich	
Davr xarajatlari va audit hisobini takomillashtirish.....	837
Quliyev Komiljon Shuxratovich, Ismatov Shohislom Nabi o'g'li, Qilichov Chingiz Ne'mat o'g'li, Shukurov Nurbek Akbarovich	
Innovatsion ta'lim texnologiyalarining mohiyati va nazariy asoslari.....	840
R. K. Ollaberganova	
Mamlakatda moliya bozorini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari.....	845
Rizayeva Laylo Patxulla qizi, Boboqulova Shaxlo Turg'in qizi, Aminjonova Nozima Naimjonovna	
Qishloq xo'jaligida pillachilik biznesini rivojlantirish sharoitlari va imkoniyatlardan samarali foydalanish tahlili	850
Turgunov Odilbek Maripovich	
Hudud investitsion faolligini oshirishda marketing strategiyalaridan samarali foydalanish yo'llari	857
Achilov Abrorjon Niyatqobilovich, Ergashev Alijon Hojimatovich	

Инструменты финансового рынка в сокращении уровня бедности в экономике Республики Узбекистан.....	861
Саиткулова Матлуба	
“Yashil” iqtisodiyot, ekologiyalashtirish va barqaror rivojlanish integratsiyasi: barqaror kelajakni ta’minlashga kompleks yondashuv.....	866
Tadjibayev Zakir Malikovich	
O‘zbekistonda iqtisodiy faollikni ta’minlashga qaratilgan fiskal va monetar siyosatlarining hozirgi holati.....	871
Xudeybergenova Nigora Turgunbayevna	
Davlat budjetida g‘azna ijrosining o‘rni.....	878
Jo‘rayeva Mohinur Norqul qizi, Axmedova Yashnar Abdulla qizi, Nosirova Jamila Akbarovna	
Davlat budjeti daromadlarining ijrosi va nazorati.....	882
G. M. Samandarova	
Sanoat korxonalarida intellektual resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish mexanizmi.....	887
Q. A. Odinayev	
Tools of State Policy for Sustainable Development of Social Infrastructure in Uzbekistan.....	892
Abbasov Baurjan Madiyarovich, Navik Istikomah, Se M.Si, Nasriddinov Fazliddin	
Некоторые вопросы инноваций в развитии банковской деятельности.....	898
Джураев К. Т.	
Применение цифровых технологий в противодействии финансовым мошенничествам	905
Гадаев Исмаи Ядгарович	
Turizm sohasida kadrlar tayyorlashga ilmiy-nazariy yondashuvlar va kadrlarning zamonaviy kompetensiyalari	909
Yuldasheva Dilnoza Ulug‘bekovna	
Tijorat banklarining passiv operatsiyalarini samarali boshqarishni takomillashtirish.....	913
Sarimov Shaxbozali Soatali o‘g‘li	
Kichik biznes subyektlari tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulotlar hajmi tahlili	919
Suvonov Ibrohim Izbasarovich, Yoqubjonov Azizjon Qobiljon o‘g‘li	
Pulga talab va taklifni statistik prognozlash masalalari	923
Ibrohimov Muhammadjon Abdullajanovich	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini rivojlantirishda soliq tizimi.....	928
Akbarov Akramjon Ibroximjonovich	
Kichik biznes subyektlari faoliyatida raqamli texnologiyalardan foydalanishni takomillashtirish usullari	932
To‘rayeva Nafisa Odiljonovna	
Behavioral Theory of the Firm	938
Egamberdieva Oydin Abror kizi	
O‘zbekiston hududlarida turizm turlarini rivojlanish orqali bandlik darajasini oshirish.....	944
Bolqiboyeva Ug‘iloy Bolqiboy qizi	
Mintaqa soliq tizimida yashirin iqtisodiyot ta’sirini baholash omillari	949
Eshniyazova Yulduz Yuldashbayevna, Sapayev Maxsudbek Karimovich	
Sug‘urtaning iqtisodiyotdagi o‘rni va uning rivojlanishiga ta’sir etuvchi omillar	953
Iminov Toxirjon Karimovich	
O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish mexanizmini takomillashtirish	957
Malikova Shoiray Baxtiyorovna	
O‘zbekiston tikuv-trikotaj korxonalarining xalqaro bozorlardagi mavqeyini oshirish yo‘llari.....	962
Vafoyeva Dilafruz Ikromovna	
Kichik biznes sohasini istiqboldagi rivojlanishida davlat siyosati.....	968
Abdug‘aniyev Murodjon Shavkat o‘g‘li	
Innovative Development of Business Activity.....	972
Son of Otakhanov Sardorbek Makhammadali	
Aholi bandligini oshirishda xususiy tadbirkorlikning o‘rni.....	976
Mamajonova Gulbaxor Toxirjon qizi	
Turizm sohasida logistikani rivojlantirish masalalari	980
Muxtorova Indirabonu Yasharbek qizi	
Marketing logistikasining zamonaviy yondashuvlari.....	985
Pardayev Sherzod Xolmurodovich	

Raqamli transformatsiya sharoitida jamoat tashkilotlarini boshqarishni takomillashtirishga oid nazariy qarashlar	991
Raxmonov Abduxalil Rasulovich	
O'zbekistonda barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirishda iqtisodiy ko'rsatkichlar tahlili.....	995
Shodiyev Xurshedjon Karimovich, Ibragimov Elmurod Gulboynor o'g'li, Baxtiyorov Sherali Muzaffarovich, Burxanov G'ofur Baxodirovich	
Kichik biznesni qo'llab-quvvatlash infratuzilmasini rivojlantirishning innovatsion mexanizmini takomillashtirish	1000
Shomurodova Mahliyo G'ulomjonovna	
2020–2030-yillarda O'zbekiston Respublikasini “yashil” energiya bilan ta'minlash uchun olib borilayotgan islohotlar	1004
Tojiyev Bilol Abdirosulovich, Azimov Erkin Umidovich	
Ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni takomillashtirish asosida inson kapitalini rivojlantirish	1009
Ubaydullayev G'ayrat Zuvaytovich	
Ways to improve internal audit in enterprises in the digital economy	1014
Kodirova Zulhumor Namazovna	
Investment Management is an Important Factor of Economic Development	1019
Yuldasheva G. A., Ziyayev Dilshodjon	
Tadbirkorlik kambag'allikni qisqartirish asosiy omilidir	1022
Aliyev Akmal, Bozorova Ozoda Raximovna	
Kichik biznesni mahalliy darajada boshqarish holatini baholashda mavjud iqtisodiy salohiyatni hisobga olgan holda yondashish uslubiyoti.....	1026
Ubaydullayev Akmal Tulkinboyevich	
Формирование механизмов стратегического управления развития химической отрасли.....	1033
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini samarali tashkil etish mezonlari va omillari.....	1038
Z. Abdikarimova, S. Madaminov	
Особенности банковского кредитования и факторы препятствующие финансово-кредитной поддержке субъектов сферы туристических услуг	1042
Каримова Азиза Махомадризовна, Розоков Мухаммадазиз Мансурович	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda kichik biznesning amaliy ahamiyati	1047
Mamajanova Gulbaxor Toxirjon qizi, Abdug'aniyev Murodjon Shavkat o'g'li	
Milliy innovatsion tizimning shakllanishida oliy ta'lim muassasalarining innovatsion rivojlanish prinsiplari...	1052
Nishonov Dilshod Shamsiddinovich	
Oliy ta'limda o'quv jarayonini samaradorligini oshirishda multimediya texnologiyalaridan foydalanish.....	1058
Saydullayeva Saodat Abdumajidovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini rivojlantirishda mikromoliyalash-tirishning xususiyatlari	1063
Tojiyev Javlonbek Rustamovich	
O'zbekiston Respublikasi fiskal siyosatining siklik xususiyatini aniqlash masalalari	1067
Sheraliev Javoxirbek Jaxongir o'g'li	
O'zbekistonda reklama faoliyatini tashkil etishning huquqiy asoslari	1073
Samadov Asqarjon Nishonovich	
To'qimachilik klasterlari eksport salohiyatini oshirish yo'llari.....	1079
Mamasoliyev G'ayratbek Maxamadyusupovich	

TO'QIMACHILIK KLASTERLARI EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISH YO'LLARI

Mamasoliyev G'ayratbek Maxamadyusupovich

Andijon davlat universiteti, "Iqtisodiyot" kafedrası katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada to'qimachilik klasterlari eksport salohiyatini oshirish yo'llari taklif etilib, mamlakatimizdagi to'qimachilik klasterlari tarkibidagi korxonalarda ijtimoiy standartlar bo'yicha fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: to'qimachilik, klaster, eksport, eksport salohiyati, menejment, standart.

Abstract: The article proposes ways to increase the export potential of textile clusters, and discusses social standards in the enterprises of textile clusters in our country.

Key words: textile, cluster, export, export potential, management, standard.

Аннотация: В статье предложены пути повышения экспортного потенциала текстильных кластеров, а также рассмотрены социальные стандарты на предприятиях текстильных кластеров нашей страны.

Ключевые слова: текстильная промышленность, кластер, экспорт, экспортный потенциал, менеджмент, стандарт.

KIRISH

Dunyoning yetakchi ilmiy tadqiqot institutlari tomonidan to'qimachilik klasterlari tizimlarining iqtisodiy faoliyati samaradorligini baholash uchun mavjud innovatsion usullar va uslubiy yondashuvlarni takomillashtirish dolzarbdir. To'qimachilik klasterlarining eksport salohiyatini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirishning ilmiy yo'nalishlari, "xarajatlarni boshqarish" paradigmasidan "natijalarni boshqarish" paradigmasiga o'tish, iqtisodiy-matematik modellashtirish va keng prognozlash usullaridan foydalanish, to'qimachilik klasterlarini boshqarish samaradorligini oshirish, to'qimachilik sanoatida yaxlit axborot muhitini yaratish uchun raqamli texnologiyalarni joriy etishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

To'qimachilik ishlab chiqarishini tashkil etishning klaster shakllari bilan shug'ullangan zamonaviy olimlar orasida D.P.Barsukov ^[1], D.M.Begov ^[2], V.I.Vagizova ^[3], L.L.Butuzova ^[4] va boshqalarni alohida aytib o'tish mumkin.

Mahalliy olimlar orasida to'qimachilik klasterlari rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari M.R.Boltabayev ^[5], Z.A.Xakimov ^[6], S.Sh.Yusupov ^[7], X.Kodirov, I.A.Toshpulatov ^[8], N.Sadridinova va boshqalar tomonidan bevosita yoki bilvosita o'rganilgan.

Shu bilan birga, bu sohada mahalliy va xorijiy iqtisodchi olimlarning ko'plab tadqiqotlari mavjud bo'lishiga qaramay, to'qimachilik klasterlarini takomillashtirish va to'qimachilik mahsulotlari eksportini optimallashtirish masalalari qo'shimcha tadqiqotlarni talab etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur maqolada tadqiqotning bir qator usullardan foydalanish asosida o'rganilgan, asosan, xorijiy tajribalarni monografik tahlillar natijalarini monografik tadqiqot, analiz va sintez, tizimli tahlil kabi metodlar foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

To'qimachilik korxonalari uchun xalqaro standartlarning joriy etilishi mamlakatlar o'rtasidagi savdo aloqalarining rivojlanishini rag'batlantiradi, xalqaro savdodagi to'siqlarni bartaraf etadi, boshqaruv va nazorat tizimini takomillashtirish doirasida biznes evolyutsiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Xalqaro standartlarga ega korxonalar soni ko'payishi mehnatni muhofaza qilish, atrof-muhitni muhofaza qilish, xomashyo va energiya resurslaridan tejamkor foydalanish, mahsulotlarni saqlash, qadoqlash, markalash, tashish talablarini tartibga solishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Ayni paytda to'plangan tajriba asosida to'qimachilik sanoati o'z salohiyatini xalqaro maydonda keng targ'ib qilib, xalqaro standartlarni joriy etish orqali jahon brendlari bilan aloqalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. 2022 yil iyul oyi holatiga ko'ra, "OEKO-TEX Standard 100" sertifikatiga ega korxonalar soni 71 ta, "BSCI" 13 ta, "Sedex" 11 ta, "GOTS" 6 ta va "OCS" 2 ta, ISO 1200 taga yetdi.

Xalqaro standartlarning quyidagi turlari mavjud:

- 1) **"OEKO-TEX Standard 100"** to'qimachilik mahsulotlari tarkibida inson salomatligi uchun xavfli moddalar yo'qligini sinovdan o'tkazish va sertifikatlash tizimidir. OEKO-TEX® standartining umumiy tahlili 100 dan ortiq mezonlar, jumladan, nafaqat ishlab chiqarishda ta'qiqlangan moddalarni, balki potensial xavfli moddalarni ham o'rganish asosida amalga oshiriladi. Sinov muvaffaqiyatli yakunlangandan so'ng, OEKO-TEX® sertifikati 12 oy muddatga beriladi, shundan so'ng kompaniya sertifikatning amal qilish muddatini uzaytirish uchun ariza berishi mumkin. Bunday holda, baholash jarayoni mutlaqo qayta o'tkaziladi.

Mezonlar: OEKO-TEX® tekshiruvlari doimo to'qimachilik mahsulotlarining zararli moddalarga tekshirishga qaratilgan. Mazkur standartning o'z mezonlari mavjud bo'lib, unga ko'ra to'qimachilikning teri bilan aloqasi qanchalik kuchli bo'lsa (va teriga ta'siri kuchli bo'lsa), inson ekologiyasining talablari shunchalik yuqori bo'ladi. Sertifikatlashdan o'tishda tovarlar 4 guruhga bo'linadi:

- I. Chaqaloqlar va 3 yoshgacha bo'lgan bolalar uchun to'qimachilik mahsulotlari va to'qimachilik o'yinchoqlari: tayyor mahsulotlar, ichki kiyimlar, choyshablar, aksessuarlar va hokazo.
- II. Ko'p qismi teri bilan to'g'ridan to'g'ri aloqa qiladigan to'qimachilik mahsulotlari: ichki kiyim, choyshab, ko'ylaklar, bluzkalar, paypoqlar va hokazo.
- III. Foydalanilganda teri bilan to'g'ridan to'g'ri aloqa qilmaydigan yoki uning yuzasining bir qismi bilan kam aloqa qiluvchi to'qimachilik mahsulotlari: kurtkalar, paltolar, tashqi kiyim uchun materiallar va hokazo.
- IV. Ichki qism uchun bezak materiallari: mebel matolari, pardalar, to'qimachilik fon rasmi va gilamlar va hokazo.

OEKO-TEX 100 standarti bo'yicha sertifikatlash mas'uliyati dunyoning 40 dan ortiq mamlakatlarida filiallariga ega bo'lgan OEKO-TEX xalqaro hamjamiyatiga kiruvchi 17 ta tadqiqot instituti tomonidan taqsimlanadi.

Sertifikat olish tartibi: Anketani to'ldirish – namunalarni yuborish, laboratoriya tadqiqotlari – testdan muvaffaqiyatli o'tgan taqdirda sertifikat berish.

"OEKO-TEX Standard 100" asosan Yevropa Ittifoqi mamlakatlariga eksport qilishni rejalashtirgan korxonalar uchun talab etiladi. 100 dan ortiq mamlakatlarda 21 000 dan ortiq ishlab chiqaruvchilar, brendlar va chakana sotuvchilar OEKO-TEX® bilan rasman hamkorlik qiladi.

- 2) **BSCI** – Biznesning ijtimoiy javobgarligi standarti.

Ijtimoiy standartlar (BSCI, Sedex) bo'yicha sertifikatlash va auditning narxi korxona holatiga, ish joylari soniga, mehnat sharoitlariga bog'liq va 10000 dan 20000 AQSH dollarigacha (sertifikatlash va joriy etish uchun) bo'lishi mumkin. Agar kompaniyada ijtimoiy standartlar talablarini tushunuvchi va kompaniyani auditorlik tekshiruviga tayyorlay oluvchi xodimlar bo'lsa, konsalting xizmatlari uchun haq to'lanmaydi. Standartlarni olmoqchi bo'lgan korxonalarning guruhlangan ro'yxatida narx 30 % past bo'ladi.

- 3) **Sedex** – ijtimoiy va axloqiy javobgarlik uchun ta'minot zanjiri doirasidagi korxonalar o'rtasida audit natijalari to'g'risida ma'lumot almashish uchun ochiq ma'lumotlar bazasi.

Mezonlar: Sedex (yetkazib beruvchining axloqiy ma'lumotlar almashinuvi) notijorat tashkilot bo'lib, bugungi kunda real vaqt rejimida mavjud asosiy axborot tizimlaridan biri hisoblanadi SMETA audit hisobotlarini saqlash

va manfaatdor tomonlarga ijtimoiy, ekologik va axloqiy javobgarlik bo'yicha o'tkazilgan auditlar haqida ma'lumot olish imkonini beradi ta'minot zanjirida Platforma SMETA (SEDEX Members Ethical Audit) talablari asosida tekshirilgan a'zolari birlashtiradi.

Bugungi kunda, 150 dan ortiq mamlakatlarda, 40 ga yaqin sektorda mingdan ortiq 50 korxonalar Sedexning a'zolari bo'lib, oziq-ovqat, qishloq xo'jaligi, moliyaviy xizmatlar, kiyim-kechak va kiyim-kechak, qadoqlash va kimyoviy moddalarni o'z ichiga oladi

Bugungi kunda biznes munosabatlaridagi kompaniyalar duch keladigan eng katta muammolardan biri yetkazib berish zanjirining murakkabligidan kelib chiquvchi xatarlarni boshqarishdir. Ta'minot zanjirida juda ko'p kompaniyalar mavjudligi va ularga rioya qilish kompaniyalarga ularning faoliyatiga ta'sir etuvchi xatarlardan xabardor bo'lishni qiyinlashtiradi. Shu sababli, Sedex vositalari va xizmatlaridan foydalanish kompaniyalarga ma'lumot va aniq qarorlar qabul qilishga hamda mehnat huquqlari, sog'liq va xavfsizlik, atrof-muhit va ishbilarmonlik etikasi sohalarida ish faoliyatini yaxshilashga yordam beradi.

- 4) **"GOTS"** – butun dunyodagi barcha to'qimachilik zanjirlarini "ekologik tuzilishga muvofiqligi, ijtimoiy mezonlar, to'qimachilik mahsulotlarida foydalanilgan organik tolalar va bu tolalarni qayta ishlash sharoitida muvofiqligiga" mustaqil sertifikat bilan baholash yo'li bilan yaratilgan standartdir.

Mazkur standartning maqsadi iste'molchiga mahsulotning ishonchli ishlab chiqarish jarayoni ekanligie, shu jumladan mahsulot organik xomashyo bilan ishlab chiqarilganligi, ishlab chiqarish sharoitlari, ishlab chiqarilgan joyi va markalash bosqichini ko'rsatishga qaratilgan tuzilma.

Agar to'qimachilik ishlab chiqaruvchilari mazkur GOTS standartlariga rioya qilsalar, ular olingan sertifikat bilan dunyodagi barcha yirik bozorlarda organik moddalarni isbotlagan mahsulotlar bilan mato va liboslarni eksport qilishlari mumkin.

Organik sertifikatiga ega mahalliy paxta-to'qimachilik klasterlari uchun xalqaro bozorlarda katta imkoniyatlar yaratib beradi, tolani 50 foizga qimmatroq sotish va kimyoviy moddalar uchun katta mablag'ni tejash, shuningdek, dunyoning eng yirik kompaniyalari va brendlari bilan bevosita hamkorlikni yo'lga qo'yish imkonini beradi.

- 5) **"OCS"** – Organik tarkib standarti, sertifikatlangan organik materiallar va saqlash zanjiri uchun uchinchi tomon sertifikatiga qo'yiladigan talablarni belgilovchi xalqaro ixtiyoriy standart. OCSning maqsadi organik qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishni ko'paytirishdir.
- 6) **Better Cotton Initiative – BCI** xalqaro notijorat tashkilot bo'lib, paxta yetishtirish amaliyotini takomillashtirish, jumladan, paxta yetishtirishning atrof-muhit va salomatlikka zararli ta'sirini kamaytirish tarafdori.

H&M, Levi's, Adidas, Nike singari ko'plab taniqli trikotaj brendlari BCI dasturi bo'yicha yetishtirilgan paxta xomashyosini sotib oladi.

- 7) **"GRS va RCS"** xalqaro ixtiyoriy standartlar bo'lib, ikkilamchi xomashyo va yetkazib berish zanjirlarini mustaqil sertifikatlash uchun talablarni belgilaydi. Standartlarning umumiy maqsadi qayta ishlangan materiallardan foydalanishni ko'paytirishdan iborat. GRS ijtimoiy va ekologik qayta ishlash talablari va kimyoviy cheklovlar uchun qo'shimcha mezonlarni o'z ichiga oladi.
- 8) **"Eko Pasport by Oeko-Tex"** to'qimachilik moddalari, bo'yoqlar va qo'shimchalar uchun kompleks nazorat va sertifikatlash tizimidir. Eko Pasport by Oeko-Tex – to'qimachilik moddalarini yetkazib beruvchilar o'z mahsulotlaridan xavfsiz ishlab chiqarishda foydalanish imkoniyatlarini namoyish etuvchi mexanizm hisoblanadi.

Mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan to'qimachilik korxonalari tomonidan ijtimoiy standartlar (BSCI, Sedex) bo'yicha auditorlik tekshiruvi bo'yicha ko'nikmaga ega xodimlarni jalb etish konsalting xizmatlari uchun to'lanadigan haqni tejash imkonini beradi hamda standartlarni olmoqchi bo'lgan korxonalarning guruhlangan ro'yxatida narx 30 % past bo'lar ekan.

"RealTex TASHKENT" MCHJning 2017–2022-yillardagi iqtisodiy ko'rsatkichlaridan ko'rinib turibdiki, 2022-yilning 1-yarim yilligada BSCI hamda SEDEX bo'yicha auditorlik tekshiruvi bo'yicha ko'nikmaga ega xodimlarni jalb etish konsalting xizmatlari uchun to'lanadigan haqni tejash imkonini berib, eksportdan olinadigan foyda qariyb 3 marta, umumiy foyda esa 2 barobarga oshgan (1-jadval).

1-jadval: "RealTex TASHKENT" MCHJning 2017–2022-yillardagi iqtisodiy ko'rsatkichlari

Ko'rsatkichlar	2017-y.	2018-y.	2019-y.	2020-y.	2021-y.	2022-yil yanvar- iyun
Ishlab chiqarilgan mahsulot hajmi, ming so'm	69 617,40	90 807,90	71 203,10	35 308,60	396 007,50	225724,2
Xalqaro standartlarga muvofiqlik sertifikatlangan hajmi, ming so'm	53744,6	70648,5	55395,9	30789,1	365514,9	208343,4
Eksport qilingan mahsulot hajmi, ming so'm	5914,1	87104,7	65309,4	32656,7	269523,6	327136,6
Tashqi bozorda eksport mahsulot sotish xarajatlari (ip kalava va gazlama), mln. so'm	59 529,20	77 150,30	61 250,40	31 192,60	348 486,60	135776,3
Mahsulot sotishdan tushum, ming so'm	66 136,50	82 268,60	76 859,70	33 260,70	375 415,10	221494,9
Umumiy foyda, ming so'm	6 607,30	5 118,30	15 609,30	2 068,10	37 541,50	66447,5
Ajratilgan soliqlar miqdori, ming so'm	1 461,90	1 905,90	1 495,20	1 023,90	17 424,20	11076,8
Sof foyda, ming so'm	87,5	150,9	32,5	-	2 415,10	1587,9
Eksportdan olinadigan foyda, mln. so'm	0,2	0,9	1,2	0,3	1,3	3,1
Mahsulot umumiy hajmida innovatsion foyda ulushi, %				2,3	2,5	2,7

Shuningdek, to'qimachilik klasterlarining eksport salohiyatidan foydalanish darajasini xalqaro miqyosda tan olingan kompaniyalar bilan hamkorlikda to'qimachilik mahsulotlarini sertifikatlash va standartlashtirish bo'yicha zamonaviy uskunalar bilan jihozlangan laboratoriya tizimini shakllantirish natijasida mahsulot eksporti hajmi o'tgan yillarga nisbatan sezilarli oshgan.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, mamlakatimizdagi to'qimachilik klasterlari tarkibidagi korxonalarda ijtimoiy standartlar (BSCI, SEDEX) talablari va auditorlik tekshiruvi bo'yicha ko'nikmaga ega xodimlarni jalb etish hamda standartlarni olmoqchi bo'lgan korxonalar guruhlangan ro'yxatiga kiritish orqali xarajatlarni 30 %ga qadar qisqartirish imkonini mavjud.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Fikrimizcha, to'qimachilik mahsulotlari eksport hajmini oshirish, uning geografik diversifikatsiyasini ta'minlash, bozorlarda talab yuqori bo'lgan yangi mahsulotlar hajmini oshirish muammosini hal etish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur:

1. To'qimachilik-tikuvchilik mahsulotlari ishlab chiqarish asosiy markazlariga geografik yaqin ko'p profili savdo-logistika markazlari tashkil qilish orqali zamonaviy logistika tizimi shakllantirish. Bunday savdo-logistika markazlarida yuklarni saqlash va qayta ishlash bo'yicha barcha texnologik operatsiyalar to'plami bajarilishi kerak (transport-ekspeditorlik xizmatlari, transport vositalari va konteynerlarga xizmat ko'rsatish, shuningdek, yuklarni tozalash bo'yicha ishlar hamda tegishli xizmatlar-axborot, moliyaviy, sug'urta va hokazo).
2. O'zbek ishlab chiqaruvchilari raqobatbardosh ustunliklarga ega bo'lgan joylarda ishlab chiqarish hajmini oshirish, shuningdek, yangi turdagi mahsulotlar, shu jumladan yuqori mahsuldorlik va boshqa xususiyatlarga ega yangi navlarni ishlab chiqarish orqali eksportbop to'qimachilik mahsulotlari nomenklaturasini diversifikatsiya qilish, bu esa ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish va tashqi bozorlarda yanada muvaffaqiyatli raqobatlashish imkonini beradi.
3. "O'zbekistonda ishlab chiqarilgan" brendini rivojlantirish. Bu brendini targ'ib qilish uchun turli idoralar ("Uztreyd", Tashqi ishlar vazirligi, Savdo-sanoat palatasi) imkoniyatlaridan foydalangan holda maqsadli va tizimli ishlar (birinchi navbatda, axborot) zarur. O'zbek mahsulotlari uchun potensial bozorlar G'arbiy Yevropa, Skandinaviya va Fors ko'rfazi, Sharqiy va Janubi-sharqiy Osiyo mamlakatlari bo'lishi mumkin.

Rivojlangan mamlakatlar bozoriga kirish va muvaffaqiyatli raqobatlashish uchun organik mahsulotlar ishlab chiqarish tizimini joriy etish kerak. G'arbiy Yevropa davlatlari va boshqa rivojlangan mamlakatlarda ekologik toza hududlarda yetishtirilgan paxta tobora ommalashib borayotganini hisobga olsak, O'zbekistonda ekologik toza mahsulotlar bozori qayta ishlangan mahsulotlar uchun istiqbolli joy bo'lishi mumkin. Shu munosabat bilan ishlab chiqaruvchi va eksportchilar talablarni to'qimachilik mahsulotlarining xalqaro standartlariga (OEKOTEX, BSCI, GOTS, Sedexga) moslashtirishi va zarur sertifikatlar olishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Барсуков Д.П. Формирование промышленного кластера: теоретические и методические аспекты: монография. / Д.П. Барсуков, В.С. Кудряшов: под общ. ред. Д.П. Барсукова. – СПб.: СПбГУКиТ, 2014. – 170 с. 12.
2. Бегов Д.М. Эффективность формирования регионального хлопково-текстильного кластера (на материалах Согдийской области). Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук. – Душанбе, 2020.
3. Вагизова В.И. Кластеризация как инновационная форма диверсификации хозяйственных систем и фактор повышения конкурентоспособности экономики Татарстана. // Проблемы современной экономики, 2009.
4. Бутузова Л.Л. Формирование производственно-инновационных кластеров промышленных предприятий. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук.
5. Boltabayev M.R. O'zbekiston Respublikasi to'qimachilik sanoati eksport imkoniyatlarini rivojlantirishda marketing strategiyasi: doktorlik dissertatsiyasi. – T.: TDIU, 2005. – 242 b.
6. Hakimov Z.A. Yengil sanoat korxonalari raqobatbardoshligini marketing strategiyalari asosida oshirish. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. – T., 2017. – 141 b.
7. Yusupov S.Sh. Kuchli raqobat sharoitida O'zbekiston to'qimachilik sanoati korxonalarini rivojlantirish strategiyalari. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. – T., 2018. – 144 b.
8. Toshpulatov I.A. To'qimachilik korxonalarining raqobatbardoshligini boshqarish tizimini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. – T.: TDIU, 2019. – 137 b.
9. <https://uzts.uz>.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.